

ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТА ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ

Геннадій Євгенович БЕРШОВ,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінального процесу, криміналістики та
експертології факультету № 6 Харківського
національного університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0002-3439-5544>*

У криміналістичній науці способи використання спеціальних знань під час досудового розслідування розкриваються залежно від форми їх використання. При цьому поділ останній здійснюється за великою кількістю критеріїв, основними з яких є це визначеність в положеннях кримінального процесуального законодавства України, обов'язковість їх використання, спрямованість, суб'єкти використання тощо. Але загальноприйнятим критерієм для розрізнення форм використання спеціальних знань під час розслідування, в тому числі військових, злочинів є урегульованість кримінальним процесуальним законодавством. За цим критерієм прийнято виокремлювати дві групи форм використання спеціальних знань:

- процесуальну;
- організаційну або, як її ще йменують, непроцесуальну.

Процесуальні форми використання спеціальних знань під час розслідування військових злочинів визначені в положеннях кримінального процесуального законодавства, в той час як організаційні форми закріплені в положеннях підзаконних нормативно-правових актів.

До процесуальної форми використання спеціальних знань в ході досудового розслідування відносяться наступні способи: «проведення судових експертиз (ст. ст. 242–245 КПК України), залучення спеціалістів для участі в окремих слідчих (розшукових) діях (ст. ст. 71, 226, 227, 491 КПК України) з метою надання допомоги слідчому у виявленні, фіксації та вилученні слідів злочину, речових доказів, надання консультацій зі спеціальних питань, застосування технічних засобів у кримінальному провадженні як одного з способів виявлення і фіксації (закріплення) доказів (п. 2 ч. 1 ст. 103, ч. 2 ст. 104, п. п. 1, 3, 4 ч. 2 ст. 105, ч. ч. 1–4 ст. 107 КПК України), письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у слідчих (розшукових) діях щодо особливостей виявлення і фіксації слідів та інших об'єктів (п. 2, ч. 2 ст. 105 КПК України)» [1, с. 191].

На наш погляд, з урахуванням положень кримінального процесуального законодавства України доречно виокремлювати наступні процесуальні форми використання спеціальних знань у кримінальному провадженні, зокрема під час розслідування військових злочинів: залучення обізнаної особи в якості експерта; залучення обізнаної особи в якості спеціаліста до проведення процесуальних дій; залучення обізнаної особи в якості перекладача (сурдоперекладача); допит обізнаної особи в

якості свідка; витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок [2].

При цьому варто погодитися із Л.В. Мединською з приводу того, що «загальновизнаними є дві процесуальні форми використання спеціальних знань у кримінальному провадженні – судова експертиза та участь спеціаліста під час проведення процесуальних дій» [3, с. 280]. Тому у представленому дослідженні більш детально розкриємо особливості такої форми використання спеціальних знань як залучення обізнаної особи в якості спеціаліста до проведення процесуальної дії під час розслідування військових злочинів.

Так, залучення особи, «яка володіє спеціальними знаннями та навичками і може надавати консультації, пояснення, довідки та висновки під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок» [2], в якості спеціаліста «для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду, а також для надання висновків з питань, що належать до сфери його знань, під час досудового розслідування кримінальних проступків» [2]. Крім того, спеціаліст надає допомогу під час фіксації процесуальних дій, а також здійснення виїмки. Приміром, у ч. 4 ст. 99 КПК України зазначається, що «дублікат документа (документ, виготовлений таким самим способом, як і його оригінал), а також копії інформації, у тому числі комп'ютерних даних, що міститься в інформаційних (автоматизованих) системах, електронних комунікаційних системах, інформаційно-комунікаційних системах, комп'ютерних системах, їх невід'ємних частинах, виготовлені слідчим, прокурором із залученням спеціаліста, визнаються судом як оригінал документа» [2]. Більше за все, згідно з абз. 4, 5 ч. 2 ст. 168 КПК України копіювання інформації, «що міститься в інформаційних (автоматизованих) системах, електронних комунікаційних системах, інформаційно-комунікаційних системах, комп'ютерних системах, їх невід'ємних частинах», обов'язково здійснюється із залученням спеціаліста. Спеціалісти можуть давати «письмові пояснення», «оформлювати фототаблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерних даних та інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу», що, своєю чергою, є додатками до протоколів відповідних процесуальних дій (п. 2 ч. 2 ст. 105 КПК України). Крім того, відповідно до п. 3 ч. 3 ст. 214 КПК України «для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку» допускається отримувати висновок спеціаліста «до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань», який, своєю чергою, є «процесуальним джерелом доказів у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки» [2]. Також можливість залучення спеціалістів до проведення окремих слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій закріплена в ст. ст. 226–228, 236–241, 245, 245-1, 262, 266 КПК України [2].

Окремо зазначимо, що допомогу спеціаліста можна використовувати не тільки під час безпосереднього проведення окремої процесуальної дії, а й на етапі підготовки до неї. В такому разі досить часто використовується така організаційна форма спеціальних знань як отримання фахових консультацій від обізнаної особи. Зокрема, корисною є допомога спеціаліста під час підготовки до проведення таких процесуальних дій як: допит, адже в ході консультації з ним можна визначити предмет допиту; тимчасовий доступ до речей і документів (виїмку), обшук, витребування документів і т. п. – консультативна допомога полягає у визначенні особливостей документообігу, а також умов зберігання певних об'єктів тощо.

Як приклад, під час розслідування військового кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 426 КК України, з метою з'ясування організаційно-штатної структури військового підрозділу, порядку надання доповідей і донесень про події, кримінальні правопорушення, адміністративні корупційні та військові адміністративні правопорушення, порушення військової дисципліни та їх облік у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України перед проведенням відповідних процесуальних дій працівник органу досудового розслідування отримував консультації у військового комісара. Це дозволило слідчому правильно спланувати досудове розслідування та визначити алгоритм дій, зокрема, збирання доказів шляхом витребування, отримання тимчасового доступу до речей і документів. [4].

Більше за все, щоб відомості, отримані в ході консультування з обізнаною особою, набули доказової сили, рекомендовано в подальшому проводити допит такої особи в якості свідка.

Ще одним способом використання спеціальних знань спеціаліста під час розслідування військових злочинів є їх залучення до проведення процесуальної дії з метою отримання як технічної допомоги, допомоги з проведення вимірів тощо, так і для пояснень окремих обставин, що потребують спеціальних знань.

Отже, з наведеного помітно, що під час розслідування військових злочинів спеціальні знання використовуються в процесуальних і непроцесуальних формах. При цьому найбільш розповсюдженими способами використання допомоги спеціаліста під час розслідування вказаних кримінальних правопорушень є його залучення до підготовки, безпосереднього проведення та фіксації окремих процесуальних дій. Особливості залучення спеціаліста до проведення процесуальних дій під час розслідування військових злочинів зумовлені видом і завданням цієї дії, а також механізмом учинення правопорушення. З'ясовано завдання та специфіку використання допомоги спеціаліста під час підготовки до проведення таких процесуальних дій як: допит, адже в ході консультації з ним можна визначити предмет допиту; тимчасовий доступ до речей і документів (виїмку), обшук, витребування документів і т. п. – консультативна допомога полягає у визначенні особливостей документообігу, а також умов зберігання певних об'єктів тощо. Рекомендовано, щоб відомості, отримані в ході консультування з обізнаною особою, набули доказової сили, рекомендовано в подальшому проводити

допит такої особи в якості свідка. Встановлено, що способом використання спеціальних знань спеціаліста під час розслідування військових злочинів є їх залучення до проведення процесуальної дії з метою отримання як технічної допомоги, допомоги з проведення вимірів тощо, так і для пояснень окремих обставин, що потребують спеціальних знань.

Список використаних джерел:

1. Бишевец О.В. Використання спеціальних знань у доказуванні в кримінальних провадженнях. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 187–193.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651–VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
3. Мединська Л.В. Використання спеціальних знань у кримінальному провадженні України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2014. Вип. 2 (5). С. 278–286.
4. Вирок Арцизький районний суд Одеської області. Справа № 492/431/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91611746>.